

Cesta do Oxfordu

Na cestu do Oxfordu jsem se vydal 22. srpna 1980. Operativní pracovník složky Statní bezpečnosti k tomu udělal následující záznam:

‘Dne 22.8.1980 ve 20.30 hod. přicestoval na zahraniční přechod Rozvadov osobním vozidlem tov. zn. Lada pravicový exponent Julius Tomin se svojí manželkou, bývalou mluvčí CH-77 Zdenou Tominovou a dětmi Lukášem a Markem. Uvedené vozidlo je majetkem Pragokaru a půjčovně platila ve valutách Kathleen Vaughan-Wilkes, která rodinu Tominovu z ČSSR do zahraničí provázela. U jmenovaných byla provedena důkladná celní prohlídka, při které bylo zjištěno, že Julius Tomin vyváží do zahraničí řadu publikací o řeckých filozofech, knihy o řeckých dějinách a svůj diplom o získání akademického titulu - doktora filozofických věd. Při snaze celních orgánů odebrat Juliovi Tominovi diplom o získání doktorátu, který hodlal vyvézt do zahraničí hrozilo nebezpečí, že se Julius Tomin rozhodne zůstat v ČSSR a proto bylo od odebrání diplomu upuštěno. Ve 22.00 opustil Julius Tomin území ČSSR.’

Ze samotného záznamu by mělo být jasné, že jsme neměli v úmyslu se vystěhovat. Zažádal jsem si o povolení k pětiletému studijnímu pobytu v zahraničí. Mé žádosti bylo promptně vyhověno. Jak se to mohlo stát? Má cesta do Oxfordu měla dlouhou předehru. Na počátku stojí můj dopis Rudému Právu ze dne 4.7.1975:

‘Ve francouzském listě *Le Monde* z neděle 29. - pondělí 30. června jsem si přečetl dopis českého filosofa, dr. Karla Kosíka DrSc., který adresuje J.P. Sartrovi. V dopise Karel Kosík uvádí hned několik znepokojivých skutečností:

- 1/ Již leta je zbaven možnosti vykonávat práci, jež by odpovídala jeho vzdělání.
- 2/ Je vyloučen z jakékoli spoluúčasti na činnosti našich vědeckých institucí.
- 3/Nemůže u nás publikovat, z knihoven byly staženy jeho knihy.
- 4/Bylo mu zabaveno 1000 stran výpisků a poznámek, jež tvoří podklad jeho dvou připravovaných děl “O Praxi” a “O Pravdě”.

Především by mne zajímalo, zda skutečnosti uvedené v dopise jsou pravdivé. Je-li tomu tak, pak by mne zajímalo, zda tyto skutečnosti jsou v souladu se zákony naší republiky. Nejsou-li v souladu s našimi zákony, jak mohu jakožto občan této země postupovat, abych svým úsilím napomohl obnovení zákonnosti? Jsou-li v souladu s našimi zákony, pak s

kterými, a jaké zákonité cesty jsou mi otevřeny, abych mohl požadovat takovou jejich změnu, jež by podobné zacházení s občanem naší republiky napříště nedovolovala.' (Dopis byl publikován v roce 1976 v samizdatové edici Petlice v mém *Kádrovém dotazníku* pod hlavičkou 'Moje korespondence s Rudým Právem'.)

Kosíkův dopis mě přinutil hlouběji se zamyslet nad naší tehdejší situací. Bylo na čase otevřít forum, kde by se mohli scházet ti, kdo byli vyloučeni z akademických institucí v důsledku Husákovy éry 'normalizace a konsolidace'. Navštívil jsem v té věci Milana Machovce, Karla Kosíka, Jana Patočku, Ladislava Hejdánka, a Jiřího Němce. Milan Machovec se myšlenky ujal, a tak jsme v roce 1966 otevřeli neoficiální filosofický seminář v Pařížské ulici, v bytě Dany Horákové. Po každé přednášce byla přestávka, pak diskuse. O jedné přestávce, koncem listopadu nebo počátkem prosince 1966 si Václav Havel pozval do vedlejší místnosti několik z účastníků, každého zvlášť. Každému z nás dal přečíst text Charty 77: 'Julo, jestli se Ti text líbí a můžeš za ním stát, podepiš.' Text se mi líbil, a tak jsem podepsal. Krátce po publikaci základního prohlášení Charty 77 mi Milan Machovec sdělil, že tajní trvají na tom, že od jakéhokoli dalšího setkání v našem semináři musíme upustit. Namítl jsem, že v semináři děláme filosofii, nic nezákonného, a necháme-li si diktovat tajnou policií, sami tím přispějeme k utužení policejního státu. Sáhnu-li k násilí, ukáží se v pravém světle, a každou takovou násilnou akci, odsouzenou světovým veřejným míněním, bude jejich pozice oslabena. Tajná policie se potřebuje pohybovat ve stínu utajení.

Mé námitky vyzněly naprázdno, a tak jsem navštívil Vaculíka, Klímu, Grušu, Hejdánka a Němce, o nichž jsem věděl, že tak jako můj syn, i jejich děti jsou vyloučeny z jakékoli naděje na vyšší vzdělání. Navrhl jsem, že bych pro naše děti otevřel seminář, ve kterém bych je seznámil s řeckou filosofií. Nápad se všem zalíbil, a tak jsme začali s Platónem.

Zkušenost se seminářem v Pařížské ukázala nad slunce jasně, že seminář byl sledován tajnou policií. Můj seminář byl otevřený, uvítán byl každý, kdo měl odvahu přijít. Podle mých zkušeností tajná policie úspěšně infiltrovala veškeré podniky, které se snažily o utajení. Ve dnech a týdnech stupňujících se represí byla atmosféra v kruzích Charty 77 zamořena vzájemným podezříváním. Když jsem otevřel svůj seminář pro mladé lidi, rozhodl jsem se udělat vše pro to, aby tato atmosféra nenakazila i naši práci. Na naší první schůzce jsem účastníkům řekl, aby vše, co v semináři řeknou, říkali s vědomím, že v mém bytě je se vši pravděpodobností vše

odposloucháváno. “Mluvte tak, jako kdybyste věděli, že Vaše slova jdou přímo na ministerstvo vnitra.” Jan Bednář namítl: ‘To nemůžeme. To nejde. To je neúnosné.’ “Ale ano. Nesmíme mluvit o ničem, co by ohrozilo někoho jiného, nebo co by ohrozilo nějakou připravovanou činnost. Svobodně však můžeme mluvit o našich názorech, za kterými stojíme, a za které na sebe bereme plnou zodpovědnost.’

Ukázalo se, že to šlo. Policii se nikdy nepodařilo můj seminář nahlodat zevnitř. Po roce a půl jsem dospěl k názoru, že moji studenti potřebují víc, než jim sám mohu dát. Dopisem z 20. května 1978 jsem se proto obrátil na Oxfordskou universitu se žádostí, aby mi s výukou v mém semináři pomohli. V dubnu 1979 pak pravidelné oxfordské návštěvy v mém semináři zahájila Kathy Wilkesová svou přednáškou o Sókratovi.

Snážil jsem se oxfordské filosofy přesvědčit o tom, že maximum otevřenosti je jediná možná cesta k ozdravení situace v naší zemi, k udržení a rozšíření onoho ostrova svobody, který se podařilo vytvořit okolo edice Petlice na strane jedné a okolo filosofických seminářů na straně druhé. Doufal jsem, že s jejich pomocí v naší zemi vytvoříme prostor, v němž pro tajné nebude místo. Když jsem mluvil o prostoru, v němž by pro tajné nebylo místa, nemyslil jsem tím, že bych účast tajných z mých seminářů fyzicky vyloučil. Odmítal jsem přemýšlet o tom, kdo z mých studentů pracoval pro policii. Od samého počátku jsem své studenty upozornil, že v mém semináři nebude místo pro nic, co je třeba držet v tajnosti. Principem mých seminářů se stal princip maximální otevřenosti, a bylo to důsledné dodržování tohoto principu, jež z mého semináře vylučovalo tajné jakožto takové. Má naděje se však ukázala být nadějí planou. Proti mně nestálo v této věci jen Československé ministerstvo vnitra. Jan Kavan se vnutil oxfordským filosofům jakožto spojka, informátor a instruktor. Kavan prosazoval utajení, a to bylo přesně to, co tajná policie potřebovala. Tajné bezpečnosti jak na Východě tak i na Západě se tu otevřely zcela netušené možnosti. O jakých možnostech tu mluvím?

Krátce po sametové revoluci, někdy počátkem roku 1990 jsem si v Oxfordu po půlnoci pustil rozhlasovou stanici BBC, World Service. Uznávaný britský odborník ve věcech tajné policie východoevropských států tu poukázal na to, že v těchto zemích došlo k pádu komunistických režimů díky tomu, že si čelní pracovníci KGB koncem sedmdesátých let uvědomili, že

komunismus je neudržitelný, a proto začali spolupracovat se západními tajnými službami na rozkladu a pádu komunismu.

Že je to nesmysl? Podívejme se na věc z jiné strany. Profesor Roger Scruton v článku “A Catacomb Culture” otištěném v *Times Literary Supplement* ze dne 16. února 1990 píše, že po mém odjezdu z republiky se on a tři učitelé z Oxfordu - Kathleen Wilkes, Bill Newton-Smith a Alan Montefiore - rozhodli, že budou nejlépe moci pomáhat československým kolegům, budou-li “od této chvíle pracovat v tajnosti”. S Alanem Montefiorem jsem měl příležitost o té věci mluvit v Oxfordu. Tvrdil, že tajná policie o tajných seminářích u Petra Rezka neví. Ukázal jsem mu proto článek v Tigridově *Svědectví*, vydávaném v Paříži, ve kterém francouzský novinář podrobně psal o své návštěvě v semináři Petra Rezka. Alan přesto trval na tom, že jakékoli pochyby o utajenosti seminářů jsou zcela neopodstatněné. Na to jsem odpověděl: “Tajní o Rezkově semináři nevědí pouze za předpokladu, že KGB dala přísný příkaz Ministerstvu vnitra, že toto číslo *Svědectví* nikdo z pověřených pracovníků nesmí vzít do ruky.”

Vraťme se však k Scrutonovu článku: “Těšili jsme se sebeobětavé spolupráci s Petrem Rezkem ... začali jsme utvářet čistě nominální organizace, skrze něž jsme platili oficiální stipendia, takže jména těch, kdo se stali příjemci našeho dobrodiní, nemohla být spojena ani s námi, ani mezi sebou navzájem.” Jak Scruton dále píše, tato práce vedená v ‘přísném utajení’ přinesla své ovoce: “Organizátor naší práce na Slovensku Ján Čarnogurský ... se stal místopředsedou vlády ve své zemi, v níž byl pověřen opravou (respektive znovuvytvořením) jejich zákonů. V té chvíli se již jiný z příjemců našeho dobrodiní stal prezidentem, a během několika týdnů jsme mohli vidět jak naši přátelé obsadili nejvyšší vládní místa v zemi ... Mezi těmi, kdo s námi spolupracovali, jsme mohli nalézt nového rektora Karlovy university, Masarykovy university v Brně a Palackého university v Olomouci.”

Do téhle věci jsem se se svým postojem k tajné policii nehodil. Podle svědectví Barbary Dayové, které lze nalézt v její knize *Sametoví filozofové*, Roger Scruton na podzim roku 1979, den po návštěvě mého semináře, rozjímal o tom, oč lépe by seminář mohl běžet, kdyby jeho účastníci byli zbaveni mého vlivu. Krátce poté jsem dostal pozvání na university v Oxfordu a v Cambridgi. Ačkoli mi v té době nechodila vůbec žádná pošta, pozvání jsem ve své poštovní schránce našel.

Dokud však můj seminář běžel, Prahu jsem opustit nemohl. Seminář proto byl znemožněn násilím. Příslušný záznam v mém vnitřním svazku k tomu píše: “V průběhu 4 měsíců byla u Juliu Tomina 6x bezpečnostními opatřeními rozložena a znemožněna schůzka pravicových osob (6.2, 19.3, 2.4, 9.4, 12.4, a 7.5).” Když jsem se i poté odmítl vystěhovat, výjezd z republiky na pět let mi byl povolen bez problémů a bez průtahů.

Bez problémů? Ne tak docela, alespoň co se týkalo mé budoucnosti jak doma tak i v zahraničí. V ‘Záznamu’ Ministerstva vnitra z 21.5.1980 nadporučík Vach František, Náčelník 1. oddělení 2. odboru navrhl: 1. “Povolit Tominovi výjezd do Anglie na stipendium s celou rodinou.” 2. “Před výjezdem provést postupně opatření k diskreditaci Tomina a Tominové mezi tzv. opozicí v ČSSR.” 3. “V součinnosti s I. a II. S SNB vyvolat nedůvěru vůči oběma v Anglii.” V “Plánu” dalších akcí po našem odjezdu, vypracovaném dne 28. 8. 1980, podporučík Černý, Vachův podřízený, upřesnil 2. bod těchto navrhovaných opatření následovně: “Prohlubovat nedůvěru pravicových exponentů k rodině Tominových a pokračovat v jejich kompromitaci v tom směru, že jejich výjezd do zahraničí byl podmíněn informacemi pro Ministerstvo vnitra.” Mohu dosvědčit, že se “Plán” podařilo uskutečnit. V roce 1998 jsem se vrátil do Prahy poté, co mi byl přislíben byt a místo na Filosofickém ústavě ČAV. Po dvou letech jsem se však musel znovu vrátit do Anglie, protože se pro me v Praze nenalezl byt, a žádné místo ani na filosofickém ústavě ani na filosofické fakultě. Před návratem zpět do Anglie mi bylo sděleno, že na filosofické fakultě panuje přesvědčení, že jsem pracoval pro policii, a to že byl důvod, proč mi byl v roce 1980 povolen výjezd do Oxfordu. Když jsem v té věci navštívil děkana FF UK se žádostí, aby mi umožnil na fakultě přednášku, v rámci níž bych posluchače o své práci informoval a své jméno očistil, děkan mi sdělil, že není v jeho pravomoci takovou přednášku mi povolit.

Co se týká třetího bodu navrhovaných opatření, k tomu jen krátce. V červenci 1980 mě v Praze navštívil významný australský filosof, David Armstrong, a řekl mi: “Julius, až přijedeš do Oxfordu, napiš mi a požádej mě, abych Ti v Austrálii našel místo.” Odpověděl jsem: “Davide, co o mě a o mé práci víš? Asi nic moc. Oxfordská universita mi přislíbila stipendium na dva roky. Ty dva roky hodlám využít k tomu, abych si svoji vědeckou odbornost zvýšil. O svých pokrocích tě budu pravidelně informovat. Usoudíš-li po těch dvou letech, že moje práce je k něčemu dobrá, nabídní mi v Austrálii na universitě místo, kde bych se mohl uplatnit.” David Armstrong na to: “Julius, zdá

se, že s tebou budou na Západě potíže.” Rozhovor jsem ukončil slovy: “Ano, Davide, zdá se, že se mnou na Západě budou potíže.” Dva roky poté, v dopise z 19. dubna 1982 mi Armstrong napsal: “Myslím, že místo v akademických filosofických kruzích nenajdeš. Jakkoli tvrdá je moje rada za současné ekonomické situace, myslím, že by ses měl pokusit najít nějaký jiný způsob, jak se uživit.” A skutečně, dodnes jsem žádné místo v mém oboru nedostal.

Na závěr jen drobnost. V červnu 1980, když jsem si žádal o cestovní pas, žádal jsem o výjezdní doložku do Anglie, Německa, Francie, Itálie a Řecka, tedy do zemí, které jsem během svého pětiletého pobytu v zahraničí hodlal navštívit. Když mi pas byl vydán, Německo, Francie, Itálie a Řecko z mé žádosti byly vyškrtnuty, a jedna země, o kterou jsem nežádal, byla přidána: Austrálie.

Julius Tomin